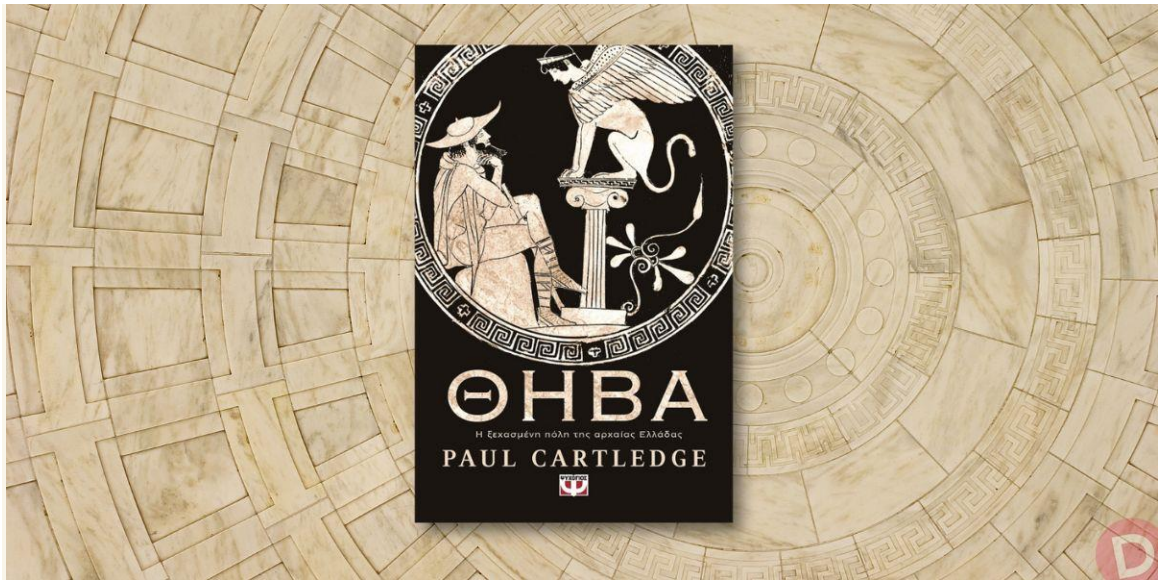

Paul Cartledge: «Θήβα»

Το εξαιρετικό βιβλίο *Θήβα, η ξεχασμένη πόλη της αρχαίας Ελλάδας*, που μας καταβροχθίζει με διονυσιακή μανία, γράφει ο Πολ Κάρτλετζ, ομότιμος καθηγητής στην Έδρα των Κλασικών Σπουδών του Κέμπριτζ, απόφοιτος της Οξφόρδης, που δίδαξε σε όλα τα μεγάλα πανεπιστήμια. Ειδικότητά του είναι η Αρχαία Ελληνική Ιστορία και ο Αρχαίος Ελληνικός Πολιτισμός. Έχει τιμηθεί με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος Αριστείας της Τιμής από την Προεδρία της Ελληνικής Δημοκρατίας και είναι γνωστός στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό από προηγούμενα βιβλία του (*Οι Σπαρτιάτες, μια επική ιστορία*, 2003, *Μέγας Αλέξανδρος, η αναζήτηση ενός νέου παρελθόντος*, 2004, *Θερμοπύλες, η μάχη που άλλαξε τον κόσμο*, 2008, *Συνοπτική εισαγωγή στην αρχαία Ελλάδα*, 2021, κ.ά.) και τώρα έρχεται στα χέρια μας το έργο *Θήβα, η ξεχασμένη πόλη της αρχαίας Ελλάδας*. Η Θήβα του πολιτισμού και η Θήβα της Ιστορίας.

Το βιβλίο αρθρώνεται σε πέντε μέρη και 14 κεφάλαια: Προϊστορία, Αρχαϊκή Θήβα, Κλασική Θήβα, Η πτώση, Τα μετά θάνατον: Η επιμονή του Οιδίποδα, Επίλογος, Ευχαριστίες, Χρονολόγιο, Πηγές και Επιπλέον ανάγνωση (Επιλογή), Ευχαριστήριο. Τα στοιχεία που θα βρούμε σε κάθε κεφάλαιο θα μας συναρπάσουν και θα μας σπρώξουν στα ενδότερα της Ιστορίας. Όμως, πρέπει να διευκρινίσουμε εκ των προτέρων ότι το θέμα του βιβλίου είναι η

Θήβα, αλλά δεν μπορεί να αποφευχθεί μια συνολική ιστορική θεώρηση της Ελλάδας με αφορμή τη Θήβα και την εξέλιξή της από την Εποχή του Χαλκού κ.εξ.

Κατ' αρχάς, ας πούμε πως η πόλη βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας, είναι το παράδειγμα και μοντέλο μιας πόλης γεμάτης από γεγονότα και διαδικασίες, κοινωνική και πολιτισμική μνήμη, τη μνημονεύει ο Όμηρος στην *Ιλιάδα*, την επισκιάζει η Σπάρτη και η Αθήνα, κυριαρχεί μετά την πτώση τους, είναι πλούσια πηγή μύθων, την αναφέρει ο Ηρόδοτος, την καταστρέφει ο Αλέξανδρος το 335 π.Χ., την ανοικοδομεί ο Κάσσανδρος το 316 π.Χ., περιγράφοντάς την ως «μια πόλη ευρέως γνωστή για τα επιτεύγματά της και τους μύθους που την περιβάλλουν».

Ο συγγραφέας θα μας τονίσει πως ασχολείται με τη Θήβα, όπως και πάρα πολλοί σπουδαίοι επιστήμονες συνάδελφοί του νωρίτερα, γιατί θέλει να δείξει πως η Θήβα «δεν είναι ένα παρεπόμενο ή μια σημείωση», είναι «μια πόλη όχι ιδιαίτερα γνωστή, αλλά [...] κεντρική στην κατανόηση των πολλαπλών επιτευγμάτων των αρχαίων Ελλήνων – πολιτικά και πολιτισμικά», που θα μας βοηθήσει «να κατανοήσουμε τις ευρύτερες πολιτικές και πολιτισμικές παραδόσεις της δυτικής Ευρώπης, της Αμερικής και πραγματικά ολόκληρου του κόσμου».

Η προϊστορία δεν διαθέτει γραπτά κείμενα, γνωρίζουμε όμως τη Θήβα από τις Πινακίδες της Γραμμικής Β' και την ποίηση του Ομήρου. Είναι αυτή που περιηγήθηκε ο Στράβων τον 1ο π.Χ. αιώνα και είναι τελείως διαφορετική από εκείνη που επισκέφτηκε ο Πausανίας τον 2ο αι., διαφορετική από εκείνη του Επαμεινώνδα του 4ου αι. και του Ησιόδου στα τέλη του 8ου και αρχές του 7ου αι. Ωστόσο, γίνεται αναφορά στο *Κοινό των Βοιωτών* ακόμα και στον Πάπυρο της Οξυρρύγχου στο κεφάλαιο της Ελληνικής Ιστορίας.

Για τη Θεογονία «του πικρόχολου και κακόκεφου» Θηβαίου Ησιόδου, το ανάλογο της βιβλικής *Γενέσεως*, μιλάει ο Ηρόδοτος, αλλά και για τα γεωργικά και πολιτικά του στο *Έργα και Ημέραι*, ενώ πολιτικοποιημένος και πλήρως ιδιοτελής εμφανίζεται ο Πίνδαρος με τους *Επίνικους*, εγκώμια επ' αμοιβή, ανάλογα με τον πλειοδότη.

Το θέατρο επίσης, η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή και οι *Βάκχες* του Ευριπίδη φωτίζουν την πολιτισμική ιστορία της Θήβας, ενώ χαράγματα που βρέθηκαν σε σκληρά υλικά, πέτρα ή αγγεία, δείχνουν την εξάπλωση της Θήβας σε όλο τον ελληνικό χώρο.

«Η Θήβα είναι η ορχήστρα του θεού του πολέμου, Άρη».

Η Αρχαιολογία, που είναι η ανάκτηση, ταξινόμηση, ανάλυση και ερμηνεία των βουβών υλικών, συνιστά πλούσια πηγή πληροφοριών για τη Θήβα. Η Βρετανική Σχολή των Αθηνών βρήκε στο Δασκαλειό αγάλματα, εργαλεία και όπλα κατασκευασμένα στην πρώιμη Εποχή του Χαλκού, πριν από την επινόηση οιασδήποτε μορφής γραφής. Μπορούμε όμως να δούμε μόνο τα *σωζόμενα*. Πόσο ωραίο θα ήταν, αναρωτιέται ο Κάρτλετζ, να βλέπαμε και το φτιαγμένο από ξύλο κέδρου άγαλμα του Απόλλωνα, έργο του Σικυώνιου γλύπτη Κάναχου, που έζησε στη Θήβα, τέλη του 6ου αιώνα.

Η Θήβα είναι η γενέτειρα του Διόνυσου (συγκεκριμένα οι Ελευθερές της Βοιωτίας, εξ ου και Ελευθερεύς στην Αθήνα), του Ηρακλή, του Οιδίποδα. Εκεί βασίλεψε ο Φοίνικας Κάδμος, ο «βάρβαρος», που έφτασε στη Θήβα αναζητώντας την αδελφή του την Ευρώπη, Ασιάτισσα πριγκίπισσα που είχε απαχθεί από τον Δία. Πληροφορίες και εκπλήξεις τολμηρές σ' αυτό το μέρος του βιβλίου.

Στη συνέχεια ο συγγραφέας θα αναφερθεί στα μυκηναϊκά παλάτια, στον Ορχομενό, στα Μαντεία, θα παραπέμψει στον Όμηρο και θα αναφέρει τριάντα βοιωτικά μέρη. Σημαντικότερο κεφάλαιο η γέννηση της Πόλης-Κράτους και ο ρόλος του Αριστοτέλη, η ταξινόμηση των εξουσιών, με σημαντικότερη την *Ολιγαρχία* και *Δημοκρατία*, ή αλλιώς η κυριαρχία των πλουσίων και η κυριαρχία των φτωχών, η καταγραφή των Νόμων –δείγμα πολιτισμικής προόδου–, η παρέμβαση της Σπάρτης στα πολιτικά της Αθήνας. Ακολουθούν τα περσικά, ο «άκομψος» ρόλος της Θήβας και «το αιώνιο όνειδος για τον εν λόγω μηδισμό». Πολύ ενδιαφέρουσα η αναφορά στα έργα του Σοφοκλή από τον Θηβαϊκό κύκλο, όπως ο *Οιδίπους Τύραννος*, που θεωρείται το πλέον άρτιο έργο, από τον Αριστοτέλη, και «αποτελούσε τον κανόνα». Ο διάλογος του Οιδίποδα με τον άρχοντα της Αθήνας Θησέα είναι μια πολιτική μονομαχία δύο ισχυρών, αλλά και μια σύγχρονη πολιτική αλληγορία με αποδέκτη

τον αθηναϊκό λαό. Ανεκτίμητη η σημασία που έχουν τα αγγεία και οι ζωγραφικές τους παραστάσεις.

Τα αίτια και η εκρηξη του δραματικού Πελοποννησιακού Πολέμου, η απόδραση τεράστιου αριθμού δούλων, ο ρόλος της Θήβας στην ολοκληρωτική ήττα της Αθήνας, η καταστροφή των Μακρών τειχών. Η άνοδος και η πτώση της Θήβας, αφού όπως είπε ο Ηρόδοτος, «οι πόλεις που ήταν κάποτε μεγάλες ήταν τώρα μικρές, και αυτές που είναι τώρα μεγάλες θα ξαναγίνονταν... μικρές», η Μακεδονική δυναστεία.

Η Θήβα θα μικρύνει και πάλι, θα επιζήσει όμως ο Θηβαϊκός κύκλος και θα γιγαντωθεί ο μύθος της στην παγκόσμια δραματουργία. Να μην ξεχνάμε τον Τσόσερ και τον Σαίξπηρ, τους πίνακες του Ογκίστ-Ντομινίκ Εγκρ με θηβαϊκά θέματα, τον Φρόιντ με το *Οιδιπόδειο σύμπλεγμα*, τα μπαλέτα, την όπερα, τις νέες δημιουργίες και τους μεγάλους δημιουργούς. «Η Θήβα είναι η ορχήστρα του θεού του πολέμου, Άρη», είπε ο Επαμεινώνδας και η Θήβα παίζει σε όλα τα πεδία της Τέχνης...

Εύληπτος ο λόγος, ωραιότατη η μεταφορά στην ελληνική γλώσσα από τον Γιώργο Μπλάνα.